

MIIA HALME-TUOMISAARI

Suuttumuksen tuolla puolen? Tai kuinka sitten kävikään

Tätä tekstiä kirjoittaessani eräs historiallinen yliopistovuosi lähenee loppuaan. En viittaa yliopistoprotesteihin – niiden osalta aikakirjoihin kiistatta jää 2015. Tarkoitan ennennäkemättömiä leikkauksia ja irtisanomisia. Tämän vuoden aikana tuhannet yliopistolaiset ovat menettäneet työpaikkansa. Osa on löytänyt uuden samoista organisaatioista, kun yksiköitä on yhdistelty, pilkottu ja uudelleensynnytetty. Kuitenkin suuri joukko etsii edelleen uutta ammatillista väylää.

Irtisanomiset ovat sikäli mittavia, että Suomen valtio haki EU:lta sopeuttamistukea julkisen sektorin irtisanomisiin ensi kertaa koko unionin historiassa. Samaan aikaan yliopistomaailmaa on tölvitty loukkauksin, väheksymisin ja strategislin linjavedoin tavalla, joka etsii vertailukohtaa. Yhdessä tämä on tuottanut surullisen lisäluvun tutkijoiden kurjaan asemaan.

Nykytilan syntyyn vaikuttivat opetus- ja kulttuuriministeriö ajama – sekä hätiköity että varoituksista piittaamaton – tohtorien ylituotanto ja sitä seurannut tohtorintutkinnon inflaatio vuosituhannen alussa. Nyt koulutusleikkaukset on runnottu läpi huolimatta asiantuntijoiden yksiselitteisistä varoituksista – vain yhtenä esimerkkinä talouden Nobelin saanut Bengt Holmström.

Olen jo pidempään seurannut yliopistokriisiä tietynlaisesta liminaalipositioista. Olen vuodesta 2002 ollut osa yliopistoyhteisöä ja henkilökuntaa mutta olen myös – kenties antropologin ammattitaidin mukaisesti – kokenut itseni tutkimusmaailman etnografiksi.

Kuluneina vuosina ulkopuolisuuden tunne on vahvistunut, kun äitiyslomieni jälkeen siirryin tutkijaksi Saksaan. Sieltä palattuani olen tietoisesti toiminut perinteisten tutkimus-instituutioiden ulkopuolella.

Näistä syistä akateeminen autoetnografia on tuntunut luonteelta yliopistokriisissäkin. Viittaan eritoten ”protestikarnevaaliin”, joka vuonna 2015 sai nimen Vallataan375. Kampanja sekä leikkitteli Helsingin yliopiston virallisella 375-vuotisjuhlavuoden PR-kampanjalla että pilkkasi sitä niin sosiaalisessa mediassa kuin erilaisissa tapahtumissa. Protestikampanja havainnollisti, kuinka vakavasti yliopistokriisin taustasyöt uhkasivat koko yliopiston ohjaavaa visiota.

Genrenä protestikarnevaali poikkesi voimakkaasti totutusta. Yleensä olemme nähneet tutkijoilta huolella argumentoitua, hienostunutta kritiikkiä, jolla on jatkuvasti vähemmän vaikuttavuutta. Juuri tämä turhauma sysäsi minut barrikaadeille pampulapähineessä ja tyytymättömyyttä ilmaiseva pahviplakaatti kourassani.

Onnekseni samaan aikaan monen muunkin tutkijan mitta täyttyi, ja lopputuloksen muistamme: yliopistorakennusten valtauksia ympäri Suomen, sabotoituja juhlapuheita, Vapaan yliopiston tapahtumia hyisessä viimassa yliopistorakennusten ulkopuolella – ja eräskin ”innovaatiokriittinen” banderolli herättämässä närää eduskuntaa myöden.

Helsingin yliopiston päärakennuksessa huumaavan huutomyrskyn keskellä seisominen samalla, kun Alexander Stubb avasi ovien toisella puolella Helsinki Challenge -kilpailun voittojuhlaa, herätti voimakkaan kokemuksen yliopistoyhteisön yhtenäisyydestä ja voimasta.

Tästä kaikki muuttuu, taisin jylistä omassakin puheenvuorossani. Varmasti uskoin sanoihini – samoin kuin moneen muuhun vaikuttavaan palopuheeseen.

Muuttuiko kaikki? Ei tietenkään. Jälkikäteen vaikuttaa päinvastoin siltä, että asiat muuttuivat vähemmän kuin pessimistikään olisi uskonut – eli tuskin lainkaan.

Vielä alkukeväästä 2016 tyytymättömyys jatkui. Sosiaalisessa mediassa raivottiin, kun irtisanomisuutiset levisivät. Banderollikin jatkoi kulkuaan – myös latinaksi. Vähitellen kaikki kuitenkin hiljeni.

Irtisanomiset toteutettiin Helsingin yliopistossa pienen hitaasti, seurauksena kuukausien epävarmuus. Harvat irtisanotuista halusivat nostaa kohtelustaan ha-

Kuva: Milla Halme-Tuomisaari

loota. Muutamista oikeusjutuista puhuttiin, mutteivät nekään nousseet otsikoihin.

Syksyllä kantautui tarinoita, kuinka jäljelle jäänyt henkilökunta hautautui työmäärään. Opiskelijat olivat ihmeissään: kuka vastaisi kurssisuorituksista ja opetusohjelmista? Tutkijat jatkoivat työtään, tai ainakin yrittivät, entistä piinaavammassa rahoitustilanteessa. Leikkausten välittömänä seurauksena kilpailu resursseista kiristyi entisestään.

Mielenilmaukset ja barrikadit ovat laantuneet julkisen tilan valtaamisesta yksityiseksi tyytymättömydeksi. Tilalla ovat – jälleen – tutkimuksen raportointi, opetuksen kehittäminen, hakemusten jättäminen, vertaisarvioitujen artikkeleiden hiominen, kaikki arkinen puurtaminen, josta tutkijan työ on lopulta tehty. Sen rinnalla oikeastaan kaikki muu on helppoa, näyttävää ja nopeaa – myös protestointi.

Huomaan tämän itsekin. Vaikka aikaa on kulunut vain hieman, en saa kiinni siitä intensiivisestä tunteesta, joka rinnassani vuosi sitten velloii. Raivo ei piiskaa sormiani näppäimistölle päivittämään yliopistokriisin uusimpia käänteitä. En raahaa lastani mielenosoituksiin tai yritä selvittää irtisanomisten laillisuutta.

Olen väsynyt. Kritiikkiin, älyvapaaseen nykytilaan. Siihen, miten monimutkaisia yliopistokriisin syyt ja seuraukset ovat – sekä siihen, miten moninaiisiin hallinnon ja vallankäytön kerroksiin ne verhoutuvat. On yksinkertaisesti niin paljon helpompaa kohdentaa energiansa muuhun. Keskittyä siihen, minkä vuoksi ylipäätään protestoimme. Uskon monen tutkijan kokevan samoin – myös heidän, jotka eivät tavallani barrikadeille koskaan nousseet.

Tunteeseen vaikuttaa realismi: kuinka mahdotonta vaikuttava vastarinta on. Tämä liittyy suoraan yliopistokriisiin ja tutkijoiden ammatillisen aseman rapauttamiseen. Pätöksuhteesta toiseen kulkevan on haastavaa olla tinkimätön aktivisti – on aina vaara, että kasvoton vallankäyttäjät rankaisee siitä jättämällä seuraavan rahoituspätkän myöntämättä.

Aito vastarinta on mahdotonta toisestakin syystä: kun tutkijoiden tuloksellisuus määrittyy yhä enenevästi kvantifioituin erinomaisuusmittarein – erityisesti kansainvälisiin vertaisarvioituihin julkaisuihin perustuvien – ei tutkijoilla itselläänkään ole varsinaisesti merkitystä. Tutkijat voivat mainiosti mennä jopa perinteiseen lakkoon. Niin kauan kun he kuitenkin raportoivat hengentuoksensa

yliopistojen tietokantoihin, protestilla on vain vähän vaikutusta.

Tietokantojen pohjaltahan tutkimusryhmille, laitoksille, tiedekunnille ja myös yliopistoille itselleen jaetaan jatkuvasti niukentuvia resursseja. Ehkä vain raportointilakko todella purisi, sillä sen seurauksena yliopistot tippuisivat himoitsemillaan kansainvälisillä ranking-listoilla. Raportointilakko kuitenkin iskisi ikävän kiilan tutkijayhteisöön itseensä: viime kädessä asiasta kärsisi ”lähiesimies”. Käytännössä tämä saattaa tarkoittaa sympaattista professoria, jonka kanssa tutkijalla on vuosikymmenien yhteistyösuhde. Miksi riskeerata kollegiaalisia suhteita tai aiheuttaa hankaluuksia henkilöille, jotka eivät ole vastuussa yliopistojen surkeasta nykytilasta? Kerrassaan nerokas hajota ja hallitse -mallin byrokraattinen ruumiillistuma!

Oliko kaikki protestointi turhaa? Ei niinkään. Onhan karnevaalilla tärkeä paikkansa yhteisöjen järjestyksen ylläpitämisessä: sen aikana hierarkiat kääntyvät pääläelleen ja alistetut ryhmät pääsevät valokeilaan. Hetken ajan kaikki näyttää mahdolliselta. Myös yliopistoprotesteihin osallistuminen on tarjonnut keinon purkaa turhautumista ja auttanut jaksamaan kurjaa todellisuutta. Kenties protestikarnevaalit ovat jopa edesauttaneet valtaapitäviä. Kun yliopistoväen kiivain tyytymättömyys on saatu näin purettua, koko ajan toteutettaviksi aiottuja muutoksia – strategista profilointia ja poisvalintoja – voidaan nyt edistää suhteellisen rauhassa.

Olemmekin tavallaan palanneet takaisin lähtöpisteeseen: Osa tutkijoista jaksaa kirjoittaa hienostuneita kritiikkejä ja argumentoida nykytilan muuttamiseksi – mistä hyvänä osoituksena hiljattain julkaistu *Yliopistokäännösveto* ja sitä seurannut kirja *Uusi yliopistolaki 2020*. Suuri osa tutkijoista keskittyy arkiseen aherrukseensa, osa jättää yliopiston taakseen joko vapaaehtoisesti tai pakosta.

Yksi asia on sittenkin varmaa: yritetään jälkipolville kertoa tästä historiallisesta yliopistoleikkausten vuodesta mitä vain, mielenosoitukset muistuttavat, ettei nyt täytäntöön pantuja ”uudistuksia” toteutettu yhteisymmärryksessä saati hyväksyvästi.

Päinvastoin, meitä oli iso joukko, jotka olimme asioihin *hiukan* tyytymättömiä. *Rogamus urgeatis innovationes in culos vestros.*